

יום של תורה

פרשת כי תבא תשפ"ו

התורה אומרת¹:

וְרָאוּ כָּל-עַמֵּי הָאָרֶץ, כִּי שָׁם יְהוָה נִקְרָא עָלֶיךָ; וַיֵּרְאוּ מִמֶּךָ.

לשעת התפילה בלבד. המצוה היתה אמורה ללוות את האדם במשך היום כולו. רק מפני הקושי לשמור תמיד על קדושת הגוף ועל המחשבה הראויה לתפילין, הלך המנהג והתרכז סביב זמן התפילה.

אם כן, מדוע נקראת המצוה בשם תפילין? איזה קשר פנימי יש בין תפילין לבין תפילה, גם בלי להתחשב בזמן שבו אנו רגילים כיום להניח אותן?

על השאלות הללו מצטרף מאמר מפתיע עוד יותר. **הגמרא**² אומרת שרבונו של עולם בעצמו מניח תפילין. כיצד אפשר להבין דבר כזה? הרי ברור שאין להקב"ה גוף ולא דמות הגוף. אם כן, מה פירוש שהקב"ה "מניח תפילין"? איזו מציאות רוחנית ביקשו חז"ל לבטא על ידי הלשון הזאת?

הגמרא ממשיכה ומגלה לנו גם מה כתוב בתפילין של רבונו של עולם: **"אָמֵר לִיָּהּ רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק לְרַב**

חז"ל מגלים בפסוק הזה קריאה מפליאה. **הגמרא**² מלמדת בשם רבי אליעזר הגדול: "אלו תפילין שבראש". נמצא שהתורה מייחסת לתפילין של ראש כוח עצום: כאשר הן מונחות על ראשו של יהודי, האומות רואות ששם ה' נקרא עליו, ומראה זה מביא עליהן יראה.

אבל מה הקשר בין תפילין לבין פחד האומות? מה הן רואות בדיוק?

שאלה נוספת, יסודית עוד יותר, עומדת על עצם שמה של המצוה. אנו קוראים לה תפילין, שם שנשמע קשור באופן טבעי לתפילה. אולם התורה עצמה אינה קוראת כך למצוה. היא מדברת על "אות" ועל "טוטפות", אבל לא על תפילין.

אפשר היה לחשוב שהשם הזה בא פשוט מכך שאנו מניחים תפילין בשעת התפילה. אך תשובה זו אינה מספקת. במקורה, מצות תפילין לא היתה מוגבלת

1 דברים כח, י.

2 מנחות לה ע"ב.

3 ברכות ו ע"א.

חַיִּיא בַר אֲבִין: הִנֵּי תַפִּילִין דְּמָרִי עֲלֵמָא מָה כְּתִיב בְּהוּ? אָמַר לִיה "וּמִי כְעַמְךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאַרְצָךְ".

התשובה הזאת עושה את המאמר לעמוק עוד יותר. בתפילין שלנו אנו מכריזים את אחדות ה': "שמע ישראל ה' אלוֹקֵינוּ ה' אחד". ואילו בתפילין של הקב"ה, כביכול, מוכרזת אחדות ישראל: "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

מדוע קיימת כאן הקבלה כזאת? מדוע ישראל נושאים עליהם את ההכרזה שה' אחד, ואילו הקב"ה נושא, כביכול, את ההכרזה שישראל הם עם אחד? מה פירוש המפגש הזה בין אחדות ה' לבין אחדות ישראל?

עלינו אפוא להבין מה הם באמת תפילין, מדוע הם נקראים בשם זה, מה פירוש "תפילין של הקב"ה", ומהו הסוד הטמון בהדדיות המופלאה הזאת: ישראל מכריזים על אחדות ה', והקב"ה מכריז על אחדות ישראל.

התורת שלום⁴ בא להאיר בעומק את דברי חז"ל שרבונו של עולם מניח תפילין. כמובן, אין להבין זאת במובן גשמי. להקב"ה אין גוף ואין דמות הגוף, ולכן צריך לחפש את המציאות הרוחנית שחז"ל רמזו אליה בלשון זו. **התורת שלום** מבאר שהדבר מתייחס למדרגה גבוהה מאוד, למעלה משר הפנים, והיא הבחינה הנקראת, ואין להוציא את השם בפה: "אכתריא"ל".

על מה מדובר?

באמת מדובר ביסוד שכבר נגענו בו בעבר, וכעת ננסה להרחיב אותו.

התלמוד⁵ דן באחת ממראות יחזקאל הנביא: **"וַיֹּאמֶר הַחַיִּית וְהַנֶּה אֹפֵן אֶחָד בְּאַרְץ אֶצֶל הַחַיִּית", אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר: מֵלֶאךְ אֶחָד שֶׁהוּא עֹמֵד בְּאַרְץ, וְרָאִישׁוֹ מֵגִיעַ אֶצֶל הַחַיִּית. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: סִנְדִּלְפֹּן שְׁמוֹ, הַגְּבוּהַּ מִחֲבֵרוֹ מֵהֶלֶךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וְעֹמֵד אַחֲרֵי הַמִּרְכָּבָה וְקוֹשֵׁר כְּתָרִים לְקוֹנוֹ.**⁶ **תוספות**⁷ מבארים שאותו מלאך קושר את הכתרים מכוח תפילותיהם של הצדיקים. ידיעה זו נראית לכאורה כסותרת את

דברי הזוהר⁸, המייחס את קבלת התפילות למלאך, שאין להוציא את שמו בפה: "מטטרו"ן".

נסבך את הדברים עוד מעט על ידי סיפור נוסף של **התלמוד**⁹: **"תָּנִיא, אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בֶּן אֱלִישֶׁע: פַּעַם אַחַת, נִכְנַסְתִּי לְהַקְטִיר קְטוֹרֶת לִפְנֵי וְלַפְּנִים, וְרָאִיתִי אֶכְתָּרִיאֵל יְהִי ה' צְבָאוֹת, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רִם וְנִשְׂא, וְאָמַר לִי: "יִשְׁמַעְאֵל בְּנִי, בָּרַכְנִי!" אָמַרְתִּי לוֹ: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, שִׁיכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כְּעֶסֶךָ, וְיִגְוְלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ, וְתִתְּנֶה עִם בְּנֶיךָ בְּמִדַּת הַרְחָמִים, וְתִכְנַס לָהֶם לִפְנֵים מִשׁוֹרֵת הַדִּין". וְנִעֲנַע לִי בְּרָאשׁוֹ.**

איך אדם יכול לברך את העליון? ומה משמעות המעשה הזה?

המגלה עמוקות¹⁰ מגלה שיש שלושה ממונים על קבלת תפילותיהם של בני ישראל. אלו הם, ואין להוציא את שמותיהם בפה: **"סנדלפון"ן**, **"מטטרו"ן**, ו**"אכתריא"ל"**. ראשי התיבות של שלוש הבחינות הללו רמוזים בחלום הסולם של יעקב¹¹:

וַיַּחְלֹם, וַהֲנֶה סֹלָם מֻצָּב אֶרְצָה, וְרָאִישׁוֹ מֵגִיעַ הַשָּׁמַיְמָה; וַהֲנֶה מִלְּאֲכֵי אֱלֹהִים עֲלִים וַיִּרְדּוּ בּוֹ.

המעבר בין שמים לארץ נעשה דרך הסולם הזה, המרמז על עבודת המלאכים. לכן במילים המתארות אותו, **"והנה סולם מוצב ארצה"**, רמוזים ראשי התיבות של שלושת השמות שאנו עוסקים בהם. **האריז"ל**¹² מבאר ששלוש המדרגות הללו מכוונות כנגד שלושת העולמות המפרידים בינינו לבין העולם שאליו התפילות צריכות להגיע. אנו יוצאים מעולם העשיה, עוברים דרך יצירה ובריאה, ולבסוף מגיעים לבחינת אצילות. בכל אחד מן השלבים הללו יש ממונה שתפקידו לשים כתרים על תפילותינו, כדי להעלותן אל העולם הבא.

לפי זה מובן מדוע הקב"ה מבקש מרבי ישמעאל לברך אותו כאשר הוא נכנס לקודש הקדשים. דווקא באותו מעשה נזכר השם **"אכתריא"ל"**, מפני שהוא הממונה של העולם האחרון בתהליך הזה, המעביר את התפילה מבריאה לאצילות. והברכה הנאמרת שם אינה אלא

4 דברים, פרשת כי תבוא, אות מג.

5 מסכת חגיגה, דף יג ע"ב.

6 יחזקאל, פרק א, פסוק טו.

7 שם.

8 פרשת כי תצא, דף רנב.

9 מסכת ברכות, דף ז ע"א.

10 על פרשת דברים, פרק ג.

11 בראשית כה, יב.

12 ספר הליקוטים, פרשת תרומה, סימן כה, ד"ה ועשו ארון עצי שיטים.

תפילה על עם ישראל. היא מגלה את מטרת כל המהלך. **הבן יהוידע**¹³ מבאר על פי זה את הצורך לחבר את העולמות, כדי לאפשר לשפע האלוקי לרדת ממקורו עד אלינו.

שני המלאכים הראשונים, "סנדלפון" ו"מטטרו", נקראים אצל רבותינו לא פעם בשם "נער". אפשר להבין זאת מפני שהם מייצגים את שני העולמות האחרונים שנבראו, עשיה ויצירה, שהם כביכול העולמות הצעירים יותר. לעומתם, "אכתריאל" מתגלה במקום גבוה יותר ומייצג את בחינת הזקן. **הרמ"ע מפאנו**¹⁴ מבאר כך את תשובת משה לפרעה, כאשר פרעה שאל מי צריך לצאת ממצרים:

ט/ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, בְּנֵעָרֵינוּ וּבְזִקְנֵינוּ נֵלֵךְ; בְּבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵינוּ בְּצִאֲנֵנוּ וּבְבִקְרָנוּ נֵלֵךְ, כִּי חֲגִי הָיָה לָנוּ.

משה מודיע כאן ששלושת הנציגים העליונים הללו ילכו עם עם ישראל וייצאו עמם ממצרים.

המגלה עמוקות¹⁵ מבאר ש"סנדלפון" ו"מטטרו" מיוצגים בארץ על ידי שני הכרובים שעל ארון הקודש, שבו היו מונחים לוחות הברית. על פי זה הוא מבאר את הפסוק הבא¹⁶:

אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם; וְאַשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים, וְאַבֵּא אֶתְכֶם אֵלַי.

כנפי הנשרים שעליהן מדבר הפסוק הן כנפיהם של שני המלאכים הללו. ואכן, "סנדלפון ומטטרו" עולים בגימטריא כמניין המילה המודגשת. נוכחותם נושאת את מסעותיהם של בני ישראל, כפי שאמרו חז"ל¹⁷: "הארון נושא את נושאי". ומעניין לראות שבפסוק, הנשיאה על כנפי נשרים קשורה למכות שנעשו במצרים. הדבר מתבאר על פי דרכנו: יציאת מצרים, ובפרט ההתראה על מכת ארבה, מכינה את יציאתם של אותם מלאכים.

נלך עוד צעד.

חז"ל מלמדים¹⁸: **"אמר ר' עקיבא בכל יום ויום מלאך אחד עומד באמצע הרקיע ופותח ואומר ה' מלך וכל צבא מרום עונין אחריו עד שמגיע לברכו כיון שמגיע לברכו חיה אחת יש ששמה ישראל וחוקק על מצחה**

עמי לי עומד באמצע הרקיע ואומרת ברכו את ה' המבורך וכל שרי מעלה עונין אחריה ברוך ה' המבורך לעולם ועד שלא יגמור דבריו רועשים ורועדים האופנים ומרעידים את כל העולם ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו ואותה חיה עומדת באמצע הרקיע עד שרועדים כל שרי מעלה וטפסרים וגדודים וכל המחנות וכל אחד ואחד בעמדו אומר לחיה שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד."

מעניין לציין שרבי חיים ויטאל¹⁹ מזהה את המלאך הראשון הפותח עם "סנדלפון", ומבאר שלאחר מכן "מטטרו" מקבל את ההמשך ואומר: "ברכו את ה' המבורך". אולם הזהר²⁰ אומר: **"אמר רבי שמעון: כאשר ירדה השכינה למצרים, ירדה עמה חיה אחת ששמה ישראל, בדמות אותו זקן, וארבעים ושניים משמשים קדושים עמה. כל אחד מהם נשא עמו אות קדושה מן השם הקדוש, וכולם ירדו עם יעקב למצרים. זהו שנאמר: ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב. רבי יצחק אמר: הדבר מדויק מכך שנאמר תחילה בני ישראל, ואחר כך את יעקב, ולא נאמר איתו."**

המתוק מדבש מזהה כאן את החיה הנקראת ישראל עם עולם האצילות, כלומר למעלה מבחינת "אכתריאל". ואין בזה סתירה לדברי רבי חיים ויטאל, מפני שכעת אנו מבינים שמדובר בתפקיד אחד המתפשט בשלוש מדרגות שונות. כמו שהדגשנו, שלושת המלאכים הראשונים היו גם הם במצרים, והחיה העליונה הנקראת ישראל היא המדרגה הרביעית של אותו סולם, המסתיים בעולם האצילות.

כעת נוכל להבין ביתר עומק את עניין תפילין של רבנו של עולם. התפילה אינה עולה בבת אחת אל יעדה, אלא עוברת בהדרגה דרך ארבעת העולמות. בעולם העשיה היא נמסרת ל"סנדלפון"; אחר כך היא עולה ליצירה, ושם עוברת דרך "מטטרו"; משם היא מגיעה לבריאה, ושם פועל "אכתריאל"; ולבסוף היא מגיעה לעולם האצילות, אל אותה חיה עליונה הנקראת ישראל.

והנה, בכל אחת מן העליות הללו, כאשר התפילה צריכה לעבור מן עולם אחד לעולם שמעליו, לשון חז"ל משתמשת בדימוי משמעותי מאוד: התפילות נעשות כתרים המונחים על ראשו של רבנו של עולם.

13 מסכת ברכות, דף ז ע"א.

14 עשרה מאמרות, אם כל חי, חלק א, סימן כט, כפי שביאר היואל משה, הערה ט.

15 בסוף פרשת ויחי.

16 שמות יט, ד.

17 מסכת סוטה, דף לה ע"א.

18 היכלות רבתי, פרק לא, ד"ה אמר רבי עקיבא...

19 לימודי אצילות, דף יט ע"ב.

20 שמות, ד ע"ב.

הכתרים הללו מבטאים את קיבוץ התפילות של ישראל ואת העלאתן. מה שנאמר למטה נאסף, מתעלה מעולם לעולם, ומונח בראש כדי לעבור מדרגה נוספת.

אולי כעת נוכל להבין את העומק בדברי הגמרא שהקב"ה "מניח תפילין". התפילין העליונות הן אולי אותה מציאות ממש: תפילת ישראל שנאספת ומונחת "על הראש" במהלך עלייתה. בזה מובנים גם דברי התורה **שלוש**, שפירש את דברי הגמרא על בחינת "אכתריא"ל" המניחה תפילין. שהרי הוא עומד בשלב שבו התפילות הבאות מן העולמות התחתונים נישאות אל ראש עולם הבריאה, כדי לעבור את הגבול שבינו לבין העולם העליון, עולם האצילות. הוא כאילו מקבל את התפילות העולות מלמטה, נושא אותן בראשו בצורת כתר, כדי שיוכלו להמשיך את עלייתן.

לאחר שהמעבר האחרון הזה נעשה, מתגלית החיה העליונה הנקראת ישראל. בזה אנו מבינים באופן נפלא את דברי ההיכלות **רבתי** שהבאנו. אותה חיה הנקראת ישראל עומדת באמצע הרקיע ומכרזת: "ברכו את ה' המבורך". צבאות מעלה עונים לה, ולאחר מכן הם מכריזים בפניה: "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד". מה שמתרחש בעולמות העליונים הוא בבואה של מה שמתרחש כאן למטה: ישראל אומרים שמע בארץ, והמלאכים אומרים שמע בשמים לפני אותה חיה הנושאת בעצמה את השם ישראל.

תפילתם של ישראל יוצאת מן העם, עוברת דרך העולמות, נעשית כתר, מגיעה אל מדרגת ישראל של מעלה, ומתחברת אל הכרזת אחדות ה'. כעת אפשר להבין מדוע מצוה זו נקראת דווקא תפילין, אף שהתורה אינה מכנה אותה כך, ואף שבמקור הנחת התפילין לא היתה מוגבלת לשעת התפילה. השם אינו בא רק מפני שכיום אנו מניחים תפילין בזמן התפילה. הקשר עמוק הרבה יותר: התפילין הם הכלים המקבלים את תפילתם של ישראל.

אמנם עד עכשיו תיארנו את מהלך התפילין כפי שהוא מתגלה למעלה. בארץ, הכיוון מתהפך. **רבי חיים ויטאל**²¹ מבאר שבשעת התפילה האדם מקבל אורות מן המדרגות העליונות, והם נקראים בלשון הקבלה מוחין. נמצא שהתפילה אינה רק דיבור שהאדם מעלה אל ה', אלא גם זמן שבו השפעה עליונה יורדת אליו. אך המוחין הללו אינם נשארים באדם בקביעות. בלילה הם מסתלקים, אבל הסתלקותם אינה מוחלטת: נשאר מהם רושם, עקבה של האור שכבר התקבל. ועל פי הרושם הזה פועלים התפילין בבוקר, כדי לאסוף ולבנות מחדש את ההשפעה, ולהכין את האדם לקבל שוב את המוחין העליונים בשעת התפילה.

נמצא כאן מהלך נפלא, סימטריה גמורה בין השמים והארץ. בעולמות העליונים, התפילות שלנו עולות מלמטה. הן נאספות, נקלטות ומתעלות מעולם לעולם עד שהן נעשות כתרים המונחים "על הראש". זהו המהלך שהצענו לזהות כסוד תפילין של רבונו של עולם: התפילין של מעלה קולטים את מה שעולה מישראל ומוליכים אותו אל יעדו העליון. ובארץ, התנועה היא הפוכה. התפילין שלנו קולטים את הרושם של האורות שבאו מלמעלה, כדי להורידם ולהחזירם אל האדם. למעלה, התפילין אוספים את התפילה העולה; למטה, התפילין אוספים את האור היורד.

כאשר המקורות העליונים הללו יורדים אל האדם בצורת המוחין, הם אינם רק מוסיפים לו אור. כניסתם מחוללת תיקונים עמוקים, ובפרט יש בכוחם לדחות את כוחות הרע. כאשר המוחין נכנסים, הכוחות החיצוניים מאבדים את אפשרות אחיזתם ונאלצים להסתלק.

מתוך כך אפשר להבין את מקומן המיוחד של שתי אותיות "ש" החקוקות על תפילין של ראש. בצד אחד מופיעה "ש" רגילה בעלת שלושה ראשים, ובצד השני מופיעה "ש" מיוחדת בעלת ארבעה ראשים. **הכף החיים** מדגיש שלפני הנחת תפילין של ראש, ראוי להסתכל תחילה על ה"ש" בעלת ארבעת הראשים, ואחר כך על ה"ש" בעלת שלושת הראשים.

הסדר הזה אינו מקרי. הוא מתאים בדיוק לתהליך כניסת המוחין, כלומר לירידה ההדרגתית של המקורות העליונים שעליהם אנו מדברים. יש כאן סדר מדויק, אף שאין באפשרותנו במסגרת זו לבאר את כל עומק המהלך. מכל מקום, עלינו לזכור ששתי אותיות ה"ש" החקוקות על תפילין של ראש מעידות במישרין על הכנסת המוחין באדם.

והנה, שתי האותיות יחד כוללות שבעה ראשים: ארבעה מצד אחד ושלושה מצד שני. **המגלה עמוקות**²² מבאר ששבעה ראשים אלו פועלים כנגד שבעה שמות שנקראו ליצר הרע. כל ראש משתתף בביטול גילוי אחד של אותו כוח רע. מכאן מובן מדוע סימן זה נמצא דווקא בתפילין של ראש. בשעה שהמוחין העליונים נקלטים ונכנסים באדם, אורם דוחה את כוחות הרע המבקשים להיאחז בו. שבעת הראשים של שתי אותיות ה"ש" מגלים את כוחם של התפילין לבטל את שבעת גילויי היצר הרע. כל המהלך שתיארנו מקבל כאן את משמעותו: התפילין של מטה קולטים את המקורות העליונים ומאפשרים את ירידתם; וכניסת האורות הללו עושה את התיקונים

21 שער הכוונות, דרוש ב דעמידה, דף כח.

22 פרשת ואתחנן.

דווקא רעיון זה יאפשר לנו להבין את דבריו הנפלאים של האגרא **זכלה**, המבאר את הפסוק הבא²³:

כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶךָ, וְרֵאִיתָ סוֹס וָרֶכֶב עִם רֶב מִמֶּךָ, **לֹא תִירָא מֵהֶם**: כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ, הַמַּעֲלֶךְ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם.

הרב מגלה על פי הפסוק הזה את השורש העמוק של היראה, של הפחד התופס את החיילים, ובכלל כל אדם בשעה מסוימת בחייו. ננסה להבין: מאין הפחד בא? מה שורשו? ועוד יותר מפתיע: כיצד מרפאים אותו?

כידוע, מאז חטא אדם הראשון ניצוצות קדושה כלואים בתוך הרע. הניצוצות הללו באים ממקומות עליונים, ונושאים בתוכם גילויי אלוהות המחיים את הבריאה. **האריז"ל**²⁴ מגלה שאחת הכוונות העמוקות של רבונו של עולם בבריאת העולם היא שיתגלו מידותיו. ומאחר שהוא מלך, עצם מלכותו מעוררת יראה אצל נתיניו, וזוהי יראת שמים. מציאות זו, השייכת לעצם מלכותו, היא השורש האמיתי של היראה בעולם. אורו, קדושתו והודו הגדול ממלאים את הבריאה, והבריאה מגיבה ביראה טבעית ובהכנעה לפני סמכותו העליונה. היראה האמיתית היחידה היא יראת ה'. אולם ניצוצות האור ירדו למציאויות נמוכות יותר, ושם החושך מכסה על האור האלוהי. הכוחות הללו מתערבים בתולדה של הניצוצות, מסיטים אותה ומעוותים אותה. יראת שמים הופכת אז לפחדים אחרים. השורש העמוק של הפחדים, מה שמחיה אותם, הוא באמת ניצוץ של יראת שמים שנמשך למקום לא נכון.

לפני שנמשיך, צריך לשים לב לנקודה חשובה. כל אדם מכיר פחדים אחרים. הפחדים, החששות והדאגות משתנים מאדם לאדם. הדבר מלמד שיש כאן עניין השייך לאותה נשמה פרטית, ומכאן אפשר להבין שהניצוצות העומדים בשורש היראה הזאת מהדהדים עם חסרונות מסוימים בנפש. זהו סוד דברי האגרא **זכלה**. הרב מבאר שהפחד מפני סוסים וכוח צבאי מסתיר בתוכו מקור אלוהי, כי כל פחד הוא הטיה של היראה הראשונה, יראת שמים. לכן הפסוק אומר: "וראית סוס". אין זו רק תיאור עובדתי, אלא הוראה. התורה אומרת לאדם: הסתכל, התבונן, חקור את השורש האמיתי של הפחד הזה, כדי לגלות את הניצוץ הכלוא בכוחות הרע. הפחד הפנימי הוא חיובי וטהור; הפחד הגלוי אינו אלא זיוף שנוצר בגלל אחיזת כוחות הרע. לכן הפסוק מדגיש: "לא תירא מהם". המילה המודגשת היתה יכולה לכאורה להיחסר. היא באה

ללמד את הבירור: מהם אל תפחד; אבל ממנו, מרבונו של עולם, צריך לבקש את היראה.

הרב מדגיש שכאשר האדם פועל כך, עצם החיפוש אחר מקור היראה הראשוני מגלה אותו, וממילא משחרר אותו. הניצוץ יוצא מן הקליפה של הטומאה, ובא להזין בתוך נפשנו את יראת השמים האמיתית. בדרך זו אפשר לעקור את הפחד המדומה, להסיר ממנו את המסכים, ולהחליף אותו במהות היראה: להרגיש את הנוכחות האלוהית ולהיכנע לה. כך אנו מבינים מדוע בני אדם אינם פוחדים מאותם דברים. כל פחד הוא גילוי של מקור שצריך להגיע אל נשמתו של אותו אדם. היראה משתנה מאדם לאדם, מפני שהיא משקפת חיסרון מסוים בנפש פרטית. מטרת הפחד היא לגדל אותנו יותר.

כעת נוכל לחזור אל הפסוק שבו פתחנו:

וְרָאוּ כָל-עַמֵּי הָאָרֶץ, כִּי שָׁם יִהְיֶה נִקְרָא עָלֶיךָ; וְיָרְאוּ מִמֶּךָ.

חז"ל אומרים שהכוונה לתפילין של ראש. שאלנו מדוע ראיית התפילין צריכה לעורר דווקא פחד אצל האומות. לאור כל מה שביארנו, אפשר להציע תשובה. התפילין אינן יוצרות את היראה, אלא מחזירות אותה אל שורשה האמיתי.

ראינו שהתפילין קולטות את המוחין, אותם מקורות עליונים היורדים אל האדם. נוכחותם דוחה את כוחות הרע ועושה את התיקונים הנצרכים. שתי אותיות ה"ש" החקוקות על תפילין של ראש, על שבעת ראשיהן, מעידות בדיוק על פעולה זו כנגד שבעת גילויי היצר הרע. ממילא, כאשר האור הזה מתגלה, הכוחות שהיו כולאים ומסיטים את ניצוצות הקדושה מאבדים את אחיזתם. והרי האגרא **זכלה** לימד אותנו שהפחד עצמו מכיל ניצוץ של יראת שמים אמיתית. כאשר הוא נופל ביד כוחות הרע, היראה הזאת מתעוותת: במקום לירא מה', האדם ירא מן הבריות, מן המאורעות, מאויביו או מכוחות העולם. כאשר המוחין יורדים על ידי התפילין ודוחים את הכוחות הללו, היראה הכלואה יכולה לחזור אל מקורה.

כעת אנו מבינים בעומק חדש את דיוק הפסוק: "וראו... ויראו". הראייה קודמת ליראה, מפני שהיא גורמת לתיקונה. האומות רואות ששם ה' שורה על ישראל. באותו רגע, היראה שיכלה עד עכשיו להיות מכוונת כלפי כוחות ארציים פוגשת את שורשה האמיתי. ואז ורק אז מתעוררת היראה האמיתית. אין הן יראות באמת מישראל; הן מרגישות, דרך ישראל, את נוכחותו של מי ששמו נקרא עליו.

²³ דברים כ, א.

²⁴ עץ חיים, שער א, פרק א.

זה גם מסביר מדוע חז"ל קושרים דווקא את הפסוק הזה לתפילין של ראש. דווקא שם שם ה' נעשה גלוי, דווקא שם נמצאות שתי אותיות ה"ש" ששבעת ראשיהן דוחים את כוחות הרע, ודווקא על ידה נקלטים המקורות העליונים כדי להיכנס למציאות שלנו. כל המהלך מתחבר אפוא לנקודה אחת. בשמים, התפילין קולטות את התפילות העולות מלמטה ומוליכות אותן למעלה; בארץ, התפילין שלנו קולטות את האורות הבאים מלמעלה ומורידות אותם אלינו. התפילה והתפילין הם שני צדדים של אותה תנועה: ישראל מעלים את דיבורם אל ה', וה' מוריד את אורו אל ישראל. לכן המצוה נקראת תפילין. לא רק מפני שאנו מניחים אותן כיום בשעת התפילה, אלא מפני שהן בעצם הכלים של ההחלפה הנעשית על ידי התפילה.

רעיון זה נותן לנו גם מבט מוסרי עמוק על הפחדים שלנו. פעמים רבות אנו משקיעים כוחות עצומים כדי למחוק אותם. אולם **האגרא זכלה** מלמד אותנו דרך אחרת: "וראית". כאשר פחד מופיע, אין תפקידנו רק לסבול אותו, אלא לחפש מה הוא מסתיר. מאחורי חלק מן הפחדים שלנו יכולה להימצא כוח המבקש לקבל כיוון נכון. מי שפחד יותר מדי מן הבריות, נותן להן לפעמים, גם בלי לשים לב, מקום שאינו שלהן. התורה אומרת לו: "לא תירא מהם". היא אינה מבקשת ממנו למחוק כל יראה, אלא להשיב אותה לייעודה: להפוך פחד מן העולם הזה להכרה במי שמנהיג את העולם הזה.

אולי זה אחד התיקונים הגדולים שהתפילין פועלות בכל יום. בכל בוקר, לפני שאנו פוגשים את הדאגות שלנו, את אי הוודאות ואת כל הכוחות שנראים גדולים מאיתנו, אנו מניחים את שם ה' על ראשנו. אנו מכריזים בזה ששום דבר שנפגוש היום אינו עומד בפני עצמו בלי הקב"ה. מכאן, דווקא מה שהפחיד אותנו יכול להפוך לדרך המובילה ליראת שמים. במקום שהיראה תרחיק אותנו מה', אנו מחזירים אותה אליו. וכאשר האדם מצליח להעמיד את כל פחדיו במקומם האמיתי, הפסוק כמעט מתהפך: מי שמפסיק לפחד מכוחות העולם מפני שהוא מרגיש באמת את נוכחות ה', נעשה בעצמו נושא נוכחות שמפניה כוחות העולם מתחילים לרעוד.

יהי רצון שנזכה להגיע ליראה האמיתית, יראת רבונו של עולם.

שבת שלום.

יהודה משה שרביט